

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

4. The Collection of the Numerical Discourses -
Subcommentaries (4. Aṅguttara Nikāya - Tīkā)

09. Subcommentary on the Book of the Nines (09. Navakanipāta-
tīkā)

1. The First Fifty (1. Paṭhamapaṇṇāsakaṃ)

PaliVerse

4. The Collection of the Numerical Discourses - Subcommentaries

09. Subcommentary on the Book of the Nines

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Aṅguttaranikāye

Navakanipāta-ṭīkā

1. Paṭhamapaṇṇāsakam

1. Sambodhivaggo

1-2. Sambodhisuttādivaṇṇanā

1-2. Navakanipātassa paṭhamadutiyesu natthi vattabbaṃ.

3. Meghiyasuttavaṇṇanā

3. Tatiye meghiyoti tassa therassa nāmaṃ. Upaṭṭhāko hotīti paricārako hoti. Bhagavato hi paṭhamabodhiyaṃ upaṭṭhākā anibaddhā ahesuṃ. Ekadā nāgasamalo, ekadā nāgito, ekadā upavāṇo, ekadā sunakkhatto, ekadā cundo samaṇuddeso, ekadā sāgato, ekadā meghiyo, tadāpi meghiyattherova upaṭṭhāko hoti. Tenāha “tena kho pana samayena āyasmā meghiyo bhagavato upaṭṭhāko hotī”ti.

Kimikāḷāyāti kāḷakimīnaṃ bahulatāya “kimikāḷā”ti laddhanāmāya nadiyā. Jaṅghāvihāranti ciraṇisajjāya jaṅghāsu uppannakilamathavinodanattaṃ vicaraṇaṃ. Pāsādikanti aviraḷarukkhatāya siniddhapattatāya ca passantānaṃ pasādaṃ āvahaṭīti pāsādikaṃ. Sandacchāyatāya manuññabhūmibhāgatāya ca anto pavittānaṃ pītisomanassajananaṭṭhena cittaṃ rametīti ramaṇiyaṃ. Alanti pariyattaṃ, yuttanti attho. Padhānatthikassāti padhānena bhāvanānuyogena atthikassa. Yasmā so padhānakamme yutto padhānakammiko nāma hoti, tasmā vuttaṃ “padhānakammikassā”ti. Āgaccheyyāhanti āgaccheyyaṃ ahaṃ. Therena kira pubbe taṃ ṭhānaṃ anuppaṭipāṭiyā pañca jātisatāni raññā eva satā anubhūtapubbaṃ uyyānaṃ ahosi, tenassa diṭṭhamatteyeva tattha viharituṃ cittaṃ nami.

Yāva aññopi koci bhikkhu āgacchatīti añño kocipi bhikkhu mama santikaṃ yāva āgacchati, tāva āgamehīti attho. “Koci bhikkhu dissatī”tipi pāṭho, “āgacchatū”tipi paṭhanti, tathā “dissatū”tipi. Natthi kiñci uttari karaṇiyanti catūsu saccesu catūhi maggehi pariññādīnaṃ soḷasannaṃ kiccānaṃ katattā abhisambodhiyā vā adhigatattā tato aññaṃ uttari karaṇiyaṃ nāma natthi. Catūsu saccesu catunnaṃ kiccānaṃ katattāti idaṃ pana maggavasena labbhabhānaṃ bhedaṃ anupekkhitvā vuttaṃ. Atthi katassa paṭicayoti mayhaṃ santāne nipphāditassa sīlādidhammassa ariyamaggassa anadhigatattā tadatthaṃ puna vaḍḍhanasaṅkhāto paṭicayo atthi, icchitabboti attho.

Tividhanāṭakaparivāroti mahantitthiyo majjhimitthiyo atitaruṇitthiyoti evaṃ vadhūkumārikakañṇāvattthāhi tividhāhi nāṭakitthihi parivuto. Akusalavitakkehīti yathāvutthehi kāmavitakkādīhi. Apare pana “tasmim vanasaṇḍe pupphaphalapallavādīsū lobhavasena kāmavitakko, kharassarānaṃ pakkhiādīnaṃ saddassavanena byāpādavitaṃ, leḍḍuādīhi tesam viheṭṭhanādhippāyena vihiṃsāvitakko. ‘Idhevāhaṃ vaseyya’nti tattha sāpekkhatāvasena vā kāmavitakko, vanacarake tattha tattha disvā tesu cittadubbhanena byāpādavitaṃ, tesam viheṭṭhanādhippāyena vihiṃsāvitakko tassa uppajjati”ti vadanti. Yathā tathā vā tassa micchāvitakkappavattiyeva acchariyakāraṇaṃ. Acchariyaṃ vata, bhoti garahaṇacchariyaṃ nāma kiretaṃ. Yathā āyasmā ānando bhagavato valiyagattaṃ disvā avoca “acchariyaṃ, bhante, abbhutaṃ, bhante”ti. Samparivāritāti vokiṇṇā. Attani garumhi ca ekattepi bahuvacanaṃ dissati. “Anvāsatto”tipi pāṭho. Kasmā panassa bhagavā tattha gamanaṃ anujāni? “Ananuñṇātopi cāyaṃ maṃ ohāya gacchissateva, paricāraṇakāmatāya mañṇe bhagavā gantaṃ na detīti cassa siyā aññathattaṃ, tadassa dīgharattaṃ ahitāya dukkhāya saṃvatteyyā”ti anujāni.

Evaṃ tasmim attano pavattiṃ ārocetvā nisinne athassa bhagavā sappāyadhammaṃ desento “aparipakkāya, meghiya, cetovimuttiyā”tiādimāha. Tattha “aparipakkāyā”ti paripākaṃ appattāya. Cetovimuttiyāti kilesehi cetaso vimuttiyā. Pubbabhāge hi tadaṅgavasena ceva vikkhambhanavasena ca cetaso vimutti hoti, aparabhāge samucchadavasena ceva paṭippassaddhivasena ca. Sāyaṃ vimutti heṭṭhā vitthārato kathitāva, tasmā tattha vuttanayena veditabbā. Tattha vimutti-paripācanīyehi dhammehi āsaye paripācīte sodhite vipassanāya maggagabbhaṃ gaṇhantiyā paripākaṃ gacchantiyā cetovimutti paripakkā nāma hoti, tadabhāve aparipakkā.

Katame pana vimutti-paripācanīyā dhammā? Saddhindriyādīnaṃ visuddhikaraṇavasena pannarasa dhammā veditabbā. Vuttañhetam -

“Assaddhe puggale parivajjayato, saddhe puggale sevato bhajato payirupāsato, pasādanīye suttante paccavekkhato imehi tīhākārehi saddhindriyaṃ visujjhati.

“Kusīte puggale parivajjayato, āraddhavīriye puggale sevato bhajato payirupāsato, sammappadhāne paccavekkhato imehi tīhākārehi vīriyindriyaṃ visujjhati.

“Mutṭhassatī puggale parivajjayato, upaṭṭhitassatī puggale sevato bhajato payirupāsato, satipaṭṭhāne paccavekkhato imehi tīhākārehi satindriyaṃ visujjhati.

“Asamāhite puggale parivajjayato, samāhite puggale sevato bhajato payirupāsato, jhānavimokkhe paccavekkhato imehi tīhākārehi samādhindriyaṃ visujjhati.

“Duppañṇe puggale parivajjayato, pañṇavante puggale sevato bhajato payirupāsato, gambhīrañāṇacariyaṃ paccavekkhato imehi tīhākārehi pañṇindriyaṃ visujjhati.

“Iti ime pañca puggale parivajjayato, pañca puggale sevato bhajato payirupāsato, pañca suttante paccavekkhato imehi pannarasahi ākārehi imāni

pañcindriyāni visujjhantī”ti.

Aparehipi pannarasahi ākārehi imāni pañcindriyāni visujjhanti. Aparepi pannarasa dhammā vimuttiparipācanīyā. Saddhāpañcamāni indriyāni, aniccasaññā anicce, dukkhasaññā dukkhe, anattasaññā, pahānasaññā, virāgasaññāti imā pañca nibbedhabhāgiyā saññā, kalyāṇamittatā, sīlasaṃvaro, abhisallekhatā, vīriyārambho, nibbedhikapaññāti. Tesu veneyyadamanakusalo satthā veneyyassa megghiattherassa ajjhāsavāsena idha kalyāṇamittatādayo vimuttiparipācanīye dhamme dassento “pañca dhammā paripakkāya saṃvattantī”ti vatvā te vitthārento “idha, megghiya, bhikkhu kalyāṇamitto hotī”tiādimāha.

Tattha kalyāṇamittoti kalyāṇo bhaddo sundaro mitto etassāti kalyāṇamitto. Yassa sīlādiguṇasampanno “aghasa tātā hitassa vidhātā”ti evaṃ sabbākārena upakāro mitto hoti, so puggalo kalyāṇamittova. Yathāvutthehi kalyāṇapuggaleheva sabbiriyāpathesu saha ayati pavattati, na vinā tehīti kalyāṇasahāyo. Kalyāṇapuggalesu eva cittena ceva kāyena ca ninnapoṇapabbhārabhāvena pavattatīti kalyāṇasampavaṅko. Padattayena kalyāṇamittasamsagge ādaraṃ uppādeti. Ayaṃ kalyāṇamittatāsaṅkhāto brahmacariyavāsassa ādibhāvato sabbesaṅca kusalahammānaṃ bahukāratāya padhānabhāvato ca imesu pañcasu dhammesu ādito vuttatā paṭhamo anavajjadharmo avisuddhānaṃ saddhādānaṃ visuddhikaraṇavasena cetovimuttiyā paripakkāya saṃvattati. Ettha ca kalyāṇamittassa bahukāratā padhānatā ca “upaḍḍhamidaṃ, bhante, brahmacariyassa yadidaṃ kalyāṇamittatā”ti vadantaṃ dhammabhaṇḍāgārikaṃ “mā hevaṃ, ānandā”ti dvikkhatuṃ paṭisedhetvā “sakalameva hidaṃ, ānanda, brahmacariyaṃ yadidaṃ kalyāṇamittatā kalyāṇasahāyatā”ti - ādisuttapadehi veditabbā.

Puna caparanti puna ca aparaṃ dhammajātaṃ. Sīlavāti ettha kenatṭhena sīlaṃ? Sīlanatṭhena sīlaṃ. Kimidaṃ sīlaṃ nāma? Samādhānaṃ, kāyakammādānaṃ susīlyavasena avippakiṇṇatāti attho. Atha vā upadhāraṇaṃ, jhānādikusalahammānaṃ patiṭṭhānavasena ādhārabhāvoti attho. Tasmā sīleti, sīlatīti vā sīlaṃ. Ayaṃ tāva saddalakkhaṇanayena sīlatṭho. Apare pana “siratṭho sīlatṭho, sītalatṭho, sīlatṭho”ti niruttinayena atthaṃ vaṇṇenti. Tayidaṃ pāripūrito atisayato vā sīlaṃ assa atthīti sīlavā, sīlasampannoti attho.

Yathā ca sīlavā hoti sīlasampanno, taṃ dassetuṃ “pātimokkhasaṃvarasaṃvuto”tiādi vuttaṃ. Tattha pātimokkhanti sikkhāpadasīlaṃ. Tañhi yo naṃ pāti rakkhati, taṃ mokkheti moceti āpāyikādīhi dukkhehīti pātimokkhaṃ. Saṃvaraṇaṃ saṃvaro, kāyavācāhi avītikkamo. Pātimokkhameva saṃvaro pātimokkhasaṃvaro, tena saṃvuto pihitakāyavācoti pātimokkhasaṃvarasaṃvuto. Idamassa tasmim sīle patiṭṭhitabhāvaparidīpanaṃ. Viharatīti tadanurūpavihārasamaṅgibhāvaparidīpanaṃ. Ācāragocarasaṃpannoti heṭṭhā pātimokkhasaṃvarassa upari visesānaṃ yogassa ca upakāradhammaparidīpanaṃ. Aṇumattesu vajjesu bhayadassāvīti pātimokkhasīlato acavanadhammatāparidīpanaṃ. Samādayāti sikkhāpadānaṃ anavasesato ādānaparidīpanaṃ. Sikkhatīti sikkhāya samaṅgibhāvaparidīpanaṃ. Sikkhāpadesūti sikkhitabbadhammaparidīpanaṃ.

Aparo nayo - kilesānaṃ balavabhāvato pāpakiriyāya sukarabhāvato puññakiriyāya ca dukkarabhāvato bahukhattuṃ apāyesu patanasīloti pātī, puthujjano. Aniccatāya vā bhavādīsū kammavegukkhitto ghaṭiyantaṃ viya anavaṭṭhānena paribbhamanato

gamanasīloti pātī. Maraṇavasena vā tamhi tamhi sattanikāye attabhāvassa patanasīlo vā pātī, sattasantāno, cittameva vā. Taṃ pātinam saṃsāradukkhato makkhetīti pātimokkham. Cittassa hi vimokkhena satto “vimutto”ti vuccati. Vuttañhi “cittavodānā visujjhantī”ti, “anupādāya āsavehi cittaṃ vimutta”nti ca.

Atha vā avijjādihetunā saṃsāre patati gacchati pavattatīti pātī. “Avijjānīvaraṇānaṃ sattānaṃ taṇhāsaṃyojanānaṃ sandhāvataṃ saṃsarata”nti hi vuttaṃ. Tassa pātino sattassa taṇhādisaṃkilesattayato makkho etenāti pātimokkham.

Atha vā pātetī vinipātetī dukkhetī pātī, cittaṃ. Vuttañhi “cittena nīyatī loko, cittena parikkassatī”ti. Tassa pātino makkho etenāti pātimokkham. Patati vā etena apāyadukkhhe saṃsāradukkhhe cāti pātī, taṇhādisaṃkilesa. Vuttañhi “taṇhā janeti purisaṃ. Taṇhādutiyo puriso”ti ca ādi. Tato pātito makkhoti pātimokkham.

Atha vā patati etthāti pātī, cha ajjhattikabāhirāni āyatanāni. Vuttañhi “chasu loko samuppanno, chasu kubbati santhava”nti. Tato chaajjhattikabāhirāyatanasaṅkhātato pātito makkhoti pātimokkham. Atha vā pāto vinipāto assa atthīti pātī, saṃsāro. Tato makkhoti pātimokkham. Atha vā sabbalokādhīpatibhāvato dhammissaro bhagavā patīti vuccati, muccati etenāti makkho, patino makkho tena paññattatīti patimokkho, patimokkho eva pātimokkham. Sabbaguṇānaṃ vā mūlabhāvato uttamaṭṭhena pati ca so yathāvuttenatthena makkho cāti patimokkho, patimokkho eva pātimokkham. Tathā hi vuttaṃ “pātimokkhanti ādimetaṃ mukhametaṃ pamukhameta”nti vitthāro.

Atha vā pa-iti pakāre, atīti accantatthe nipāto, tasmā pakārehi accantaṃ makkhetīti pātimokkham. Idañhi sīlaṃ sayaṃ tadaṅgavasena, samādhisaṃhitaṃ paññāsaṃhitaṃ vikkhambhanavasena samucchedavasena accantaṃ makkhetīti mocetīti pātimokkham. Pati pati makkhoti vā patimokkho, tamhā tamhā vītikkamadosato paccekaṃ makkhoti attho. Patimokkho eva pātimokkham. Makkhoti vā nibbānaṃ, tassa makkhassa paṭibimbabhūto patimokkho. Sīlasaṃvaro hi sūriyassa aruṇuggamaṃ viya nibbānassa udayabhūto tappaṭibhāgo vā yathārahaṃ kilesanibbāpanato. Patimokkhoyeva pātimokkham. Atha vā makkham pati vattati, makkhābhīmukhanti vā patimokkham, patimokkhameva pātimokkhanti evaṃ tāva ettha pātimokkhasaddassa attho veditabbo.

Samvarati pidahati etenāti saṃvaro, pātimokkhameva saṃvaroti pātimokkhasaṃvaro. Atthato pana tato tato vītikkamitabbato viratiyo cetanā ca, tena pātimokkhasaṃvarena upeto samannāgato pātimokkhasaṃvarasaṃvuto. Vuttañhetam bhagavatā - “iminā pātimokkhasaṃvarena upeto hoti samupeto upagato sampanno samannāgato, tena vuccati pātimokkhasaṃvarasaṃvuto”ti.

Viharatīti iriyāpathavihārena viharati iriyati vattati. Ācāragocarasaṃpannoti veḷudānādimicchājīvaṃ kāyapāgabbhiyādīnaṃ akaraṇena sabbaso anācāraṃ vajjetvā kāyiko avītikamo, vācasiko avītikamo, kāyikavācasiko avītikamoti evaṃ vuttabhikkhu sārūpaācārasampattiyaṃ vesiyādiagocaraṃ vajjetvā piṇḍapātādiattham upasaṅkamitum yuttatṭhānaṃ saṅkhātāgocaracaraṇena ca sampannattā ācāragocarasaṃpanno.

Apica yo bhikkhu satthari sagāro sappatisso sabrahmacārīsu sagāro sappatisso hīrottappasaṃpanno sunivattho supāruto pāsādikena abhikkantena paṭikkantena ālokitena vilokitena samīñjitena pasāritena iriyāpathasaṃpanno indriyesu guttadvāro

bhojane mattaññū jāgariyaṃ anuyutto satisampajaññaena samannāgato appiccho santuṭṭho pavivitto asaṃsaṭṭho ābhisamācārikesu sakkaccakārī garucittikārabahulo viharati, ayaṃ vuccati ācārasampanno.

Gocaro pana upanissayagocaro, ārakkhagocaro, upanibandhagocaroti tividho. Tattha yo dasakathāvatthugunaṣamannāgato vuttalakkaṇo kalyāṇamitto, yaṃ nissāya assutaṃ suṇāti, suttaṃ pariyodāpeti, kaṅkhaṃ vitarati, diṭṭhiṃ ujum karoti, cittaṃ pasādeti, yassa ca anusikkhanto saddhāya vaḍḍhati, sīlena, sutena, cāgena, paññāya vaḍḍhati, ayaṃ vuccati upanissayagocaro.

Yo bhikkhu antaragharaṃ pavitṭho vīthiṃ paṭipanno okkhittacakkhu yugamattadassī saṃvuto gacchati, na hatthiṃ olokento, na assaṃ, na rathaṃ, na pattim, na itthim, na purisaṃ olokento, na uddhaṃ ulokento, na adho olokento, na disāvidisaṃ pekkhamāno gacchati, ayaṃ ārakkhagocaro.

Upanibandhagocaro pana cattāro satipaṭṭhānā, yattha bhikkhu attano cittaṃ upanibandhati. Vuttañhettaṃ bhagavatā - “ko ca, bhikkhave, bhikkhuno gocaro sako pettika visayo, yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā”ti. Tattha upanissayagocarassa pubbe vuttattā itaresaṃ vasenettha gocaro veditabbo. Iti yathāvuttāya ācārasampattiya imāya ca gocarasampattiya samannāgatattā ācāragocarasampanno.

Aṇumattesu vajjesu bhayadassāvīti appamattakattā aṇupamāṇesu assatiyā asañicca āpannasekhiyaakusalacittupādādibhedesu vajjesu bhayadassanasīlo. Yo hi bhikkhu paramāṇumattaṃ vajjaṃ aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahasubbedhasinerupabbatarājasadisam katvā passati, yopi sabbalahukaṃ dubbhāsitaṃ pārajikasadisam katvā passati, ayampi aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī nāma. Samādāya sikkhati sikkhāpadesūti yaṃkiñci sikkhāpadesu sikkhitabbaṃ, taṃ sabbena sabbaṃ sabbathā sabbaṃ anavasesaṃ samādiyivā sikkhati, vattati pūretīti attho.

Abhisallekhikāti ativiya kilesānaṃ sallekhanīyā, tesam tanubhāvāya pahānāya yuttarūpā. Cetovivaraṇasappāyāti cetaso paṭicchādakānaṃ nīvaraṇānaṃ dūrībhāvakaraṇena cetovivaraṇasaṅkhātānaṃ samathavipassanānaṃ sappāyā, samathavipassanācittasseva vā vivaraṇāya pākaṭikaraṇāya vā sappāyā upakārikāti cetovivaraṇasappāyā.

Idāni yena nibbidādiāvahaṇena ayaṃ kathā abhisallekhikā cetovivaraṇasappāyā ca nāma hoti, taṃ dassetaṃ “ekantanibbidāyā”tiādi vuttaṃ. Tattha ekantanibbidāyāti ekaṃseneva vaṭṭadukkhato nibbindanattāya. Virāgāya nirodhāyāti tasseeva virajjanattāya ca nirujjhanattāya ca. Upasamāyāti sabbakilesavūpasamāya. Abhiññāyāti sabbassapi abhiññeyyassa abhijānanāya. Sambodhāyāti catumaggasambodhāya. Nibbānāyāti anupādisesanibbānāya. Etesu hi ādito tīhi padehi vipassanā vuttā, dvīhi nibbānaṃ vuttaṃ. Samathavipassanā ādiṃ katvā nibbānapariyosāno ayaṃ sabbo uttarimanussadhammo dasakathāvatthulābhino sijjhatīti dasseti.

Idāni taṃ kathaṃ vibhajitvā dassento “appicchakathā”tiādimāha. Tattha appicchoti niiccho, tassa kathā appicchakathā, appicchabhāvappaṭisaṃyuttakathā vā appicchakathā. Ettha ca atriccho, pāpiccho, mahiccho, appicchoti icchāvasena cattāro puggalā. Tesu attanā yathāladdhena lābhena atitto uparūpari lābhaṃ icchanto atriccho nāma. Yaṃ sandhāya -

“Catubbhi aṭṭhājḥagamā, aṭṭhāhipi ca soḷasa;
Soḷasāhi ca bāttiṃsa, atricchaṃ cakkamāsado;
Icchāhatassa posassa, cakkam bhamati matthake”ti.ca;

“Atricchaṃ atilobhena, atilobhamadena cā”ti.ca vuttaṃ;

Lābhasakkārasilokanikāmayamānāya asantaguṇasambhāvanādhippāyo pāpiccho.
Yaṃ sandhāya vuttaṃ “idhekacco assaddho samāno ‘saddhoti maṃ jano jānātū’ti
icchatī, dussīlo samāno ‘sīlavātī maṃ jano jānātū’ti icchatī”tiādi.

Santaguṇasambhāvanādhippāyo paṭiggahaṇe amattaññū mahiccho, yaṃ sandhāya
vuttaṃ “idhekacco saddho samāno ‘saddhoti maṃ jano jānātū’ti icchatī, sīlavā
samāno ‘sīlavātī maṃ jano jānātū’ti icchatī”tiādi. Duttappiyatāya hissa vijātamātāpi
cittaṃ gahetuṃ na sakkoti. Tenetaṃ vuccati -

“Aggikkhandho samuddo ca, mahiccho cāpi puggalo;
Sakaṇṇa paccaye dentu, tayopete atappayā”ti.

Ete pana atricchatādayo dose ārakā vivajjetvā santaguṇaniguhānādhippāyo
paṭiggahaṇe ca mattaññū appiccho. Attani vijjamānampi guṇaṃ
paṭicchādetukāmatāya saddho samāno “saddhoti maṃ jano jānātū’ti na icchatī,
sīlavā, bahussuto, pavivitto, āradhāvīriyo, upaṭṭhitassati, samāhito, paññavā
samāno “paññavātī maṃ jano jānātū’ti na icchatī. Svāyaṃ paccayappiccho,
dhutaṅgappiccho, pariyattiappiccho adhigamappicchoti catubbidho. Tattha catūsu
paccayesu appiccho paccayadāyakaṃ deyyadhammaṃ attano thāmañca oloketvā
sacepi hi deyyadhammo bahu hoti, dāyako appaṃ dātukāmo, dāyakassa vasena
appameva gaṇhāti. Deyyadhammo ce appo, dāyako bahuṃ dātukāmo,
deyyadhammassa vasena appameva gaṇhāti. Deyyadhammopi ce bahu, dāyakopi
bahuṃ dātukāmo, attano thāmaṃ ñatvā pamāṇayuttameva gaṇhāti. Evarūpo hi
bhikkhu anuppannaṃ lābhaṃ uppādeti, uppannaṃ lābhaṃ thāvaraṃ karoti,
dāyakānaṃ cittaṃ āradhēti. Dhutaṅgasamādānassa pana attani atthibhāvaṃ na
jānāpetukāmo dhutaṅgappiccho. Yo attano bahussutabhāvaṃ jānāpetuṃ na icchatī,
ayaṃ pariyattiappiccho. Yo pana sotāpannādīsu aññataro hutvā sabrahmacārīnampi
attano sotāpannādibhāvaṃ jānāpetuṃ na icchatī, ayaṃ adhigamappiccho.
Evametesam appicchānaṃ yā appicchatā, tassā saddhiṃ sandassanādividhinā
anekākāravokārānisamsavibhāvanavasena sappatipakkhassa atricchatādibhedassa
icchācārassa ādīnavavibhāvanavasena ca pavattā kathā appicchakathā.

Santuṭṭhikathāti ettha santuṭṭhīti sakena attanā laddhena tuṭṭhi santuṭṭhi. Atha vā
visamaṃ paccayicchaṃ pahāya samaṃ tuṭṭhi santuṭṭhi, santena vā vijjamānena
tuṭṭhi santuṭṭhi. Vuttañcetam -

“Atītaṃ nānubaddho so, nappajappamanāgataṃ;
Paccuppanna yāpento, santuṭṭhoti pavuccatī”ti.

Sammā vā ñāyena bhagavatā anuññātavidhinā paccayehi tuṭṭhi santuṭṭhi, atthato
itarītarapaccayasantoso, so dvādasavidho hoti. Kathaṃ? Cīvare yathālābhasantoso,
yathābalasantoso, yathāsāruppasantotosi tividho. Evaṃ piṇḍapātādīsu.

Tatrāyaṃ pabhedavaṇṇanā - idha bhikkhu cīvaram labhati sundaram vā asundaram vā, so teneva yāpeti, aññaṃ na pattheti, labhantopi na gaṇhāti, ayamassa cīvare yathālābhasantoso. Atha pana pakatidubbalo vā hoti ābādhajarābhibhūto vā, garucīvaram pārupanto kilamati, so sabhāgena bhikkhunā saddhiṃ taṃ parivattetvā lahukena yāpentopi santuṭṭhova hoti, ayamassa cīvare yathābalasantoso. Aparo paṇītapaccayaalābhī hoti, so paṭṭacīvarādīnaṃ aññataram mahagghacīvaram bahūni vā labhitvā “idaṃ therānaṃ cirapabbajitānaṃ bahussutānaṃ anurūpaṃ, idaṃ gilānānaṃ dubbalānaṃ appalābhīnaṃ hotū”ti tesam datvā attanā saṅkārakūṭādito vā nantakāni uccinitvā saṅghāṭiṃ katvā tesam vā purāṇacīvarāni gahetvā dhārentopi santuṭṭhova hoti, ayamassa cīvare yathāsārūppasantoso.

Idha pana bhikkhu piṇḍapātaṃ labhati lūkhaṃ vā paṇītaṃ vā, so teneva yāpeti, aññaṃ na pattheti, labhantopi na gaṇhāti, ayamassa piṇḍapāte yathālābhasantoso. Atha pana ābādhiko hoti, lūkhaṃ paṇītaṃ pakativiruddhaṃ byādhiviruddhaṃ vā piṇḍapātaṃ bhuñjitvā gālhaṃ vā rogābādhaṃ pāpuṇāti, so sabhāgassa bhikkhuno datvā tassa hatthato sappāyabhojanaṃ bhuñjitvā samaṇadhammaṃ karontopi santuṭṭhova hoti, ayamassa piṇḍapāte yathābalasantoso. Aparo bahuṃ paṇītaṃ piṇḍapātaṃ labhati, so “ayaṃ piṇḍapāto cirapabbajitānaṃ anurūpo”ti cīvaram viya tesam datvā tesam vā sesakaṃ attanā piṇḍāya caritvā missakāhāraṃ vā bhuñjantopi santuṭṭhova hoti, ayamassa piṇḍapāte yathāsārūppasantoso.

Idha pana bhikkhuno senāsanaṃ pāpuṇāti manāpaṃ vā āmanāpaṃ vā antamaso tiṇasanthārakampi, so teneva santussati, puna aññaṃ sundarataram pāpuṇāti, taṃ na gaṇhāti, ayamassa senāsane yathālābhasantoso. Atha pana ābādhiko hoti dubbalo vā, pakativiruddhaṃ vā so byādhiviruddhaṃ vā senāsanaṃ labhati, yatthassa vasato aphāsu hoti, so taṃ sabhāgassa bhikkhuno datvā tassa santake sappāyasenāsane vasitvā samaṇadhammaṃ karontopi santuṭṭhova hoti, ayamassa senāsane yathābalasantoso. Aparo sundaram senāsanaṃ pattampi na sampatīcchati “paṇītasenāsanaṃ nāma pamādaṭṭhāna”nti, mahāpuññaṭāya vā leṇamaṇḍapakūṭāgārādīni bahūni paṇītasenāsanaṃ labhati, so tāni cīvarādīni viya cirapabbajitādīnaṃ datvā yattha katthaci vasantopi santuṭṭhova hoti, ayamassa senāsane yathāsārūppasantoso.

Idha pana bhikkhu bhesajjaṃ labhati lūkhaṃ vā paṇītaṃ vā, so teneva tussati, aññaṃ na pattheti, labhantopi na gaṇhāti, ayaṃ gilānapaccaye yathālābhasantoso. Atha pana telena atthiko phāṇitaṃ labhati, so yaṃ labhati, so taṃ sabhāgassa bhikkhuno datvā tassa hatthato telena bhesajjaṃ katvā samaṇadhammaṃ karontopi santuṭṭhova hoti, ayamassa gilānapaccaye yathābalasantoso. Aparo mahāpuñño bahuṃ telamadhuphāṇitādīpaṇītabhesajjaṃ labhati, so taṃ cīvarādīni viya cirapabbajitādīnaṃ datvā tesam ābhatakena yena kenaci bhesajjaṃ karontopi santuṭṭhova hoti. Yo pana ekasmiṃ bhājane muttahaṇṭakam, ekasmiṃ catumadhuraṃ ṭhapetvā “gaṇhatha, bhante, yadicchasi”ti vuccamāno “sacassa tesu aññatarenapi rogo vūpasammati, idaṃ muttahaṇṭakam nāma buddhādīhi vaṇṇita”nti, “pūtimuttabhesajjaṃ nissāya pabbajjā, tattha te yāvajīvaṃ ussāho karaṇīyo”ti vacanaṃ anussaranto catumadhuraṃ paṭikkhipitvā muttahaṇṭakena bhesajjaṃ karonto paramasantuṭṭhova hoti, ayamassa gilānapaccaye yathāsārūppasantoso.

So evaṃpabhedo sabbopi santoso santuṭṭhīti pavuccati. Tena vuttaṃ “atthato itarītarapaccayasantoso”ti. Tassā santuṭṭhiyā saddhiṃ sandassanādividhinā

ānisaṃsavibhāvanavasena tappaṭipakkhassa atricchatādibhedassa icchācārassa ādīnavavibhāvanavasena ca pavattā kathā santuṭṭhikathā. Ito parāsupi kathāsu eseva nayo. Visesaṃmattameva vakkhāma.

Pavivekakathāti ettha kāyaviveko, cittaviveko, upadhivivekoti tayo vivekā. Tesu eko gacchati, eko tiṭṭhati, eko nisīdati, eko seyyaṃ kappeti, eko gāmaṃ piṇḍāya pavisati, eko paṭikkamati, eko abhikkamati, eko caṅkamaṃ adhiṭṭhāti, eko carati, eko viharati, evaṃ sabbiriyāpathesu sabbakiccesu gaṇasaṅgaṇikaṃ pahāya vivittavāso kāyaviveko nāma. Aṭṭha samāpattiyo pana cittaviveko nāma. Nibbānaṃ upadhiviveko nāma. Vuttañhetuṃ “kāyaviveko ca vivekaṭṭhakāyānaṃ nekkhammābhiraṭānaṃ, cittaviveko ca parisuddhacittānaṃ paramavodānappattānaṃ, upadhiviveko ca nirupadhīnaṃ puggalānaṃ visaṅkhāragatāna”nti. Vivekoyeva paviveko, paviveke paṭisaṃyuttā kathā pavivekakathā.

Asaṃsaggakathāti ettha savanaṃsaṃsaggo, dassanaṃsaṃsaggo, samullapanasaṃsaggo, sambhogasaṃsaggo, kāyasaṃsaggoti pañca saṃsaggā. Tesu idhekacco bhikkhu suṇāti “amukasmim̐ ṭhāne gāme vā nigame vā itthi abhirūpā dassanīyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā”ti, so taṃ sutvā saṃsīdati visīdati, na sakkoti brahmacariyaṃ sandhāretuṃ, sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattati, evaṃ visabhāgārammaṇassavanena uppannakilesasanthavo savanaṃsaṃsaggo nāma. Na heva kho bhikkhu suṇāti, apica kho sāmaṃ passati itthim abhirūpaṃ dassanīyaṃ pāsādikaṃ paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgataṃ, so taṃ disvā saṃsīdati visīdati, na sakkoti brahmacariyaṃ sandhāretuṃ, sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattati, evaṃ visabhāgārammaṇadassanena uppannakilesasanthavo dassanaṃsaṃsaggo nāma. Disvā pana aññamaññaṃ ālāpasallāpavasena uppanno kilesasanthavo samullapanasaṃsaggo nāma. Sañjagghanādipi eteneva saṅgayhati. Attano pana santakaṃ yaṃ kiñci mātugāmassa datvā adatvā vā tena dinnassa vanabhaṅginīyādino paribhogavasena uppanno kilesasanthavo sambhogasaṃsaggo nāma. Mātugāmassa hatthaggaḥādivasena uppannakilesasanthavo kāyasaṃsaggo nāma.

Yopi cesa “gihīhi saṃsaṭṭho viharati ananulomikena saṃsaggena sahasokī sahanandī sukhitesu sukhito dukkhitesu dukkhito uppannesu kiccakaraṇīyesu attanā vo yogaṃ āpajjati”ti evaṃ vutto ananulomiko gihisaṃsaggo nāma, yo ca sabrahmacārīhipi kilesupattihetubhūto saṃsaggo, taṃ sabbam̐ pahāya yvāyaṃ saṃsāre thirataṃ saṃvegasāṅkhāresu tibbaṃ bhayasaññaṃ sarīre paṭikkūlasaññaṃ sabbākusalesu jigucchāpubbaṅgaṃ hirottappaṃ sabbakiriyāsu satisampajaññaṃ sabbam̐ paccupaṭṭhapetvā kamaladale jalabindu viya sabbattha alaggabhāvo, ayaṃ sabbasaṃsaggappaṭipakkhatāya asaṃsaggo, tappaṭisaṃyuttā kathā asaṃsaggakathā.

Vīriyārambhakathāti ettha vīrassa bhāvo, kammanti vā vīriyaṃ, vidhinā īretabbam̐ pavattetabbanti vā vīriyaṃ, vīriyañca taṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya, kusalaṃ dhammānaṃ upasampadāya ārabhanaṃ vīriyārambho. Svāyaṃ kāyiko, cetasiko cāti duvidho, ārambhadhātu, nikkamadhātu, parakkamadhātu, cāti tividho, sammappadhānavasena catubbidho. So sabbopi yo bhikkhu gamane uppannakilesaṃ ṭhānaṃ pāpuṇituṃ na deti, ṭhāne uppannaṃ nisajjaṃ, nisajjāya uppannaṃ sayanaṃ pāpuṇituṃ na deti, tattha tattheva ajapadena daṇḍena kaṇhasappaṃ uppīletvā gaṇhanto viya tikhiṇena asinā amittaṃ gīvāya paharanto viya sīsaṃ ukkhipituṃ adatvā vīriyabalena niggaṇhāti, tassevaṃ vīriyārambho āraddhavīriyassa vasena

veditabbo, tappaṭisaṃyuttā kathā vīriyārambhakathā.

Sīlakathātiādīsū duvidhaṃ sīlaṃ lokiyaṃ lokuttarañca. Tattha lokiyaṃ pātimokkhasaṃvarādi catupārisuddhisīlaṃ. Lokuttaraṃ maggasīlaṃ phalasīlañca. Tathā samādhipi. Vipassanāya pādakabhūtā saha upacārena aṭṭha samāpattiyo lokiyo samādhi, maggasampayutto panettha lokuttaro samādhi nāma. Tathā paññāpi. Lokiyā sutamayā, cintāmayā, jhānasampayuttā, vipassanāññāñca. Visesato panettha vipassanāpaññā gahetabbā. Lokuttarā maggapaññā phalapaññā ca. Vimutti ariyaphalavimutti nibbānañca. Apare pana tadaṅgavikkhambhanasamucchedavimuttīnampi vasenettha atthaṃ saṃvaṇṇenti. Vimuttiññānadassanampi ekūnavīsatividhaṃ paccavekkhaṇaññāṇaṃ. Iti imesaṃ sīlādīnaṃ saddhiṃ sandassanādividhinā anekākāravokāraānisaṃsavibhāvanavasena ceva tappaṭipakkhānaṃ dussīlyādīnaṃ ādīnavavibhāvanavasena ca pavattā kathā, tappaṭisaṃyuttā kathā vā sīlādīkathā nāma.

Ettha ca “attanā ca appiccho hoti, appiccha kathañca paresaṃ kattā”ti “santuṭṭho hoti itarītarena cīvarena, itarītaracīvarasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī”ti ca ādivacanato sayañca appicchatādiguṇasamannāgatena paresampi tadatthāya hitajjhāsayena pavattetabbā tathārūpī kathā. Yā idha abhisallekhikādivibhāvena visesetvā vuttā appicchakathādīti veditabbā. Kārakasēva hi kathā visesato adhippetatthasādhinī. Tathā hi vakkhati - “kalyāṇamittassetāṃ, meghiya, bhikkhuno pāṭikaṅkhaṃ...pe... akasiralābhī”ti.

Evarūpiyāti īdisāya yathāvuttāya. Nikāmalābhīti yathicchitalābhī yathārucilābhī, sabbakālaṃ imaṃ kathaṃ sotuṃ vicāretuñca yathāsukhaṃ labhanto. Akicchālābhīti nidukkhalābhī. Akasiralābhīti vipulalābhī.

Āraddhavīriyoti paggaḥitavīriyo. Akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāyāti akosallasambhūtaṭṭhena akusalānaṃ pāpadhammānaṃ pajahanatthāya. Kusalānaṃ dhammānanti kucchitānaṃ salanādiatthena anavajjaṭṭhena ca kusalānaṃ sahavipassanānaṃ maggaphaladhammānaṃ. Upasampadāyāti sampādanāya attano santāne uppādanāya. Thāmaṃvāti ussoḥhisāṅkhātena vīriyathāmena samannāgato. Daḥaparakkamoti thiraparakkamo asithilavīriyo. Anikkhattadhuroti anorohitadhuro anosakkavīriyo.

Paññavāti vipassanāpaññāya paññavā. Udayatthagāminiyāti pañcannaṃ khandhānaṃ udayañca vayañca paṭivijjhantiyā. Ariyāyāti vikkhambhanavasena kilesehi ārakā dūre ṭhitāya niddosāya. Nibbedhikāyāti nibbedhabhāgiyāya. Sammā dukkhakkhayagāminiyāti vaṭṭadukkhassa khepanato “dukkhakkhayo”ti laddhanāmaṃ ariyamaggaṃ sammā hetunā nayena gacchantiyā. Imesu ca pana pañcasu dhammesu sīlaṃ vīriyaṃ paññā ca yogino ajjhattikaṃ aṅgaṃ, itaradvayaṃ bāhiraṃ aṅgaṃ. Tatthāpi kalyāṇamittasannissayeneva sesaṃ catubbidhaṃ ijjhati, kalyāṇamittassevettha bahukārataṃ dassento satthā “kalyāṇamittassetāṃ, meghiya, bhikkhuno pāṭikaṅkha”ntiādīnā desanaṃ vaḍḍhesi. Tattha pāṭikaṅkhanti ekaṃsena icchitabbaṃ, avassaṃbhāvīti attho. Yanti kiriyāparāmasanaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - “sīlavā bhavissatī”ti ettha yadetaṃ kalyāṇamittassa bhikkhuno sīlavantatāya bhavanaṃ sīlasampannattaṃ, tassa bhikkhuno sīlasampannattā etaṃ tassa pāṭikaṅkhaṃ, avassaṃbhāvī ekaṃseneva tassa tattha niyojanatoti adhippāyo. Pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharatītiādīsūpi eseṃ nayo.

Evam bhagavā sadevake loke uttamakalyāṇamittasaṅkhātassa attano vacanaṃ anādiyitvā taṃ vanasaṇḍaṃ pavisitvā tādisaṃ vipakāraṃ pattassa āyasmato meghiyassa kalyāṇamittatādinā sakalaṃ sāsanasampadaṃ dassetvā idānissa tattha ādarajātassa pubbe yehi kāmavitakkādīhi upaddutattā kammaṭṭhānaṃ na sampajjati, tassa tesam ujuvipaccanīkabhūtattā ca bhāvanānayaṃ pakāsetvā tato paraṃ arahattassa kammaṭṭhānaṃ ācikkhanto “tena ca pana, meghiya, bhikkhunā imesu pañcasu dhammesu patiṭṭhāya cattāro dhammā uttari bhāvetabbā”tiādimāha. Tattha tenāti evaṃ kalyāṇamittasannissayena yathāvuttasīlādiguṇasamannāgatena. Tenevāha “imesu pañcasu dhammesu patiṭṭhāyā”ti. Uttarīti āradhataruṇavipassanassa rāgādiparissayā ce uppajjeyyūṃ, tesam visodhanatthaṃ tato uddhaṃ cattāro dhammā bhāvetabbā uppādetabbā vaḍḍhetabbā ca.

Asubhāti ekādasasu asubhakammaṭṭhānesu yathārahaṃ yattha katthaci asubhabhāvanā. Rāgassa pahānāyāti kāmarāgassa pajahanatthāya. Ayamatto sālilāvakopamāya vibhāvetabbo. Evaṃbhūtaṃ bhāvanāvidhiṃ sandhāya vuttaṃ - “asubhā bhāvetabbā rāgassa pahānāyā”ti. Mettāti mettākammaṭṭhānaṃ. Byāpādassa pahānāyāti vuttanayeneva uppannassa kopassa pajahanatthāya. Ānāpānassatīti soḷasavatthukā ānāpānassati. Vitakkupacchedāyāti vuttanayeneva uppannānaṃ vitakkānaṃ pacchedanatthāya. Asmimānasamugghātāyāti “asmī”ti uppajjanakassa navavidhassa mānassa samucchedanatthāya.

Aniccasaññīnoti hutvā abhāvato udayabbayavantato pabhaṅguto tāvakālikato niccappaṭikkhepato ca “sabbe saṅkhārā aniccā”ti pavattaaniccānupassanāvasena aniccasaññīno. Anattasaññā saṅghātīti asārakato avasavattanato parato rittato tucchato suññato ca “sabbe dhammā anattā”ti evaṃ pavattaanattānupassanāsaṅkhātā anattasaññā citte saṅghahati atidaḷhaṃ patiṭṭhahati. Aniccalakkhaṇe hi diṭṭhe anattalakkhaṇaṃ diṭṭhameva hoti. Tisu lakkhaṇesu hi ekasmiṃ diṭṭhe itaradvayaṃ diṭṭhameva hoti. Tena vuttaṃ “aniccasaññīno, meghiya, anattasaññā saṅghātī”ti. Anattalakkhaṇe sudiṭṭhe “asmī”ti uppajjanakamāno suppajahova hotīti āha “anattasaññī asmimānasamugghātaṃ pāpuṇāti”ti. Diṭṭheva dhamme nibbānanti diṭṭheva dhamme imasmiṃyeva attabhāve apaccayaparinibbānaṃ pāpuṇāti. Ayamettha saṅkhepo, vitthārato pana asubhādibhāvanānayo visuddhimagge vuttanayena veditabbo.

Meghiyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4-5. Nandakasuttādivaṇṇanā

4-5. Catutthe āgamayamānoti olokayamāno, buddho sahasā apavisitvā yāva sā kathā niṭṭhāti, tāva aṭṭhāsīti attho. Tenāha “idamavocāti idaṃ kathāvasānaṃ udikkhamāno”ti. Aniccadukkhādivasena sabbadhammasantīraṇaṃ adhipaññāvipassanāti āha “saṅkhārapariggahavipassanāññassā”ti. Mānasanti rāgopi cittampi arahattampi. “Antalikkhacaro pāso, yvāyaṃ carati mānaso”ti ettha rāgo mānasaṃ. “Cittaṃ mano mānasa”nti ettha cittaṃ. “Appattamānaso sekho, kālaṃ kayirā jane sutā”ti ettha arahattaṃ. Idhāpi arahattameva adhippetam. Tenāha “appattamānasāti appattaarahattā”ti. Appattaṃ mānasaṃ arahattaṃ etehīti appattamānasā. Idāni citta-pariyāyameva mānasasaddaṃ sandhāyāha “arahattaṃ vā”tiādi. Pañcamaṃ suviññeyyameva.

Nandakasuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Sevanāsuttavaṇṇanā

6. Chaṭṭhe jīvitasambhārāti jīvitappavattiyā sambhārā paccayā. Samudānetabbāti sammā ñāyena anavajjauñchācariyādinā uddhamuddhamānetabbā pāpuṇitabbā. Te pana samudānitā samāhatā nāma hontīti āha “samāharitabbā”ti. Dukkheṇa uppajantīti sulabhuppādā na honti. Etena gocaraasappāyādibhāvaṃ dasseti. Rattibhāgaṃ vā divasabhāgaṃ vāti bhummatthe upayogavacananti āha “rattikoṭṭhāse vā divasakoṭṭhāse vā”ti. Rattiṃyeva pakkamitabbāṃ samaṇadhammassa tattha anipphajjanato. Saṅkhāpīti “yadatthamahaṃ pabbajito, na metaṃ idha nipphajjati, cīvarādi pana samudāgacchati, nāhaṃ tadatthaṃ pabbajito, kiṃ me idha vāsenā”ti paṭisaṅkhāyapi. Tenāha “sāmaññatthassa bhāvanāpāripūriagamanāṃ jānitvā”ti. Anantaravāre saṅkhāpīti samaṇadhammassa nipphajjanabhāvaṃ jānitvā. So puggalo anāpucchā pakkamitabbāṃ, nānubandhitabboti “so puggalo”ti padassa “nānubandhitabbo”ti iminā sambandho. Yassa yena hi sambandho, dūraṭṭhenapi so bhavati. Taṃ puggalanti so puggaloti paccattavacanāṃ upayogavasena pariṇāmetvā taṃ puggalaṃ anāpucchā pakkamitabbanti attho. Atthavasena hi vibhattipariṇāmoti. Āpucchā pakkamitabbanti ca kataññukataveditāya niyojanaṃ. Evarūpoti yaṃ nissāya bhikkhuno guṇehi vuddhiyeva pāṭikaṅkhā, paccayehi na parissayo, evarūpo daṇḍakammādīhi niggaṇhāti cepi, na pariccajitabboti dasseti “sacepī”tiādinā.

Sevanāsuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-10. Sutavāsuttādivaṇṇanā

7-10. Sattame abhabbo khīṇāsavo bhikkhu sañcicca pāṇantiādi desanāsīsameva, sotāpannādayopi pana abhabbāva, puthujjanakhīṇāsavānaṃ nindāpasamsatthampi evaṃ vuttaṃ. Puthujjano nāma gārayho mātughātādīni karoti, khīṇāsavo pana pāsamsa kunthakipillikaghātādīnipi na karotīti. Sannidhikāraṃ kāme paribhuñjitunti yathā gihibhūto sannidhiṃ katvā vatthukāme paribhuñjati, evaṃ tilataṇḍulasappinavanītādīni sannidhiṃ katvā idāni paribhuñjitum abhabboti attho. Vatthukāme pana nidahitvā paribhuñjantā tannissitaṃ kilesakāmampi nidahitvā paribhuñjanti nāmāti āha “vatthukāmakilesakāme”ti. Nanu ca khīṇāsavasassa vasanaṭṭhāne tilataṇḍulādayo paññāyanti? Na pana te attano atthāya nidhenti, aphāsukapabbajitādīnaṃ atthāya nidhenti. Anāgāmiṃ kathanti? Tassapi pañca kāmagaṇā sabbasova pahīnā, dhammena pana laddhaṃ vicāretvā paribhuñjati. Akappiyakāmagaṇe sandhāyetaṃ vuttaṃ, na mañcapīṭhaattharaṇapāvuraṇādisannissitaṃ. Seyyāthāpi pubbe agāriyabhūtota yathā pubbe gihibhūto paribhuñjati, evaṃ paribhuñjitum abhabbo. Agāramajjhe vasantā hi sotāpannādayo yāvajīvaṃ gihibyañjanena tiṭṭhanti. Khīṇāsavo pana arahattaṃ patvāva manussabhūto parinibbāti vā pabbajati vā. Cātumahārājikādīsū kāmāvacaradevesu muhuttampi na tiṭṭhati. Kasmā? Vivekaṭṭhānassa abhāvā. Bhummadevattabhāve pana ʈhito arahattaṃ patvāpi tiṭṭhati vivekaṭṭhānasambhavā. Aṭṭhamādīni uttānatthāneva.

Sutavāsuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Sambodhivaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sīhanādavaggo

1. Sīhanādasuttavaṇṇanā

11. Dutiyassa paṭhame avāpurenti vivaranti dvāraṃ etenāti avāpuraṇaṃ. Rajaṃ haranti etenāti rajoharaṇaṃ. Kaḷopihatthoti vilīvamayaabhājanahattho, “cammamayabhājanahattho”ti ca vadanti. Chinnāni visāṇāni etassāti chinnavisāṇo, usabho ca so chinnavisāṇo cāti usabhachinnavisāṇo. Visesanaparoyaṃ samāso. Ahikuṇapena vātiādi atijegucchappaṭikūlakūṇapadassanattamaṃ vuttaṃ. Kaṇṭhe āsattenāti kenacideva paccatthikena ānetvā kaṇṭhe baddhena, omukkenāti attho. Aṭṭo āturo duggandhapīlāya pīlito. Accayassa paṭiggaṇhanaṃ vā adhivāsanaṃ. Evañhi so kāraṇe desiyamāne tato vigato nāma hoti. Tenāha “paṭiggaṇhatūti khamatū”ti. Sesamettha suviññeyyameva.

Sīhanādasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Saupādisesasuttavaṇṇanā

12. Dutiye bhavassa appamattakatā nāma ittarakālatāyāti āha “accharāsaṅghātamattampī”ti.

Saupādisesasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Koṭṭhikasuttavaṇṇanā

13. Tatiye diṭṭhadhammo vuccati paccakkhabhūto attabhāvo, tasmim veditabbaṃ phalaṃ diṭṭhadhammavedanīyaṃ. Tenāha “imasmimyeva attabhāve”ti. Catuppañcakkhandhaphalatāya saññābhavūpagaṃ kammaṃ bahuvedanīyaṃ. Ekakkhandhaphalattā asaññābhavūpagaṃ kammaṃ “appavedanīya”nti vuttaṃ. Keci pana “arūpāvacarakammaṃ bahukālaṃ veditabbaphalattā bahuvedanīyaṃ, itaraṃ appavedanīyaṃ. Rūpārūpāvacarakammaṃ vā bahuvedanīyaṃ, parittaṃ kammaṃ appavedanīya”nti vadanti. Vedanīyanti paccayantarasaṃvāyā vipākuppādanasamattham, na āraddhavipākameva. Avedanīyanti paccayavekallena vipaccitum asamattham ahosikkammādhedam.

Koṭṭhikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Samiddhisuttavaṇṇanā

14. Catutthe samiddhī therassa kira attabhāvo samiddho abhirūpo pāsādiko, tasmā samiddhīveva saṅkhāto. Tenāha “attabhāvasamiddhatāyā”tiādi. Rūpadhātuādisūti ādi-saddena saddadhātuādiṃ saṅgaṇhāti.

Samiddhisuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5-9. Gaṇḍasuttādivaṇṇanā

15-19. Pañcame mātāpettikasambhavassāti mātito ca pitito ca nibbattena mātāpettikena sukkasoṇitena sambhūtaṃ. Uccādanadhammassāti uccādetabbasabhāvassa. Parimaddanadhammassāti parimadditabbasabhāvassa. Ettha ca odanakummāsūpacayaucchādanapadehi vaḍḍhi kathitā,

aniccabhedanavidhamsanapadehi hāni. Purimehi vā samudayo, pacchimehi atthaṅgamoti evaṃ cātumahābhūtikassa kāyassa vaḍḍhiparihāninibbattibhedā dassitā. Sesam suviññeyyameva. Chaṭṭhādīni uttānatthāni.

Gaṇḍasuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Velāmasuttavaṇṇanā

20. Dasame sakuṇḍakabhattanti sakuṇḍakam uttaṇḍulabhattam. Parittehi sakuṇḍehi taṇḍulehipi saddhiṃ vipakkabhattam uttaṇḍulameva hoti. Biḷaṅgam vuccati āranālam, biḷaṅgato nibbattanato tadeva kañjiyato jātanti kañjiyam, tam dutiyam etassāti biḷaṅgadutiyam, tam kañjiyadutiyanti vuttam. Asakkaritvāti deyyadhammampi puggalampi asakkaritvā. Deyyadhammassa asakkaraṇam asampannakāro, puggalassa asakkaraṇam agarukaraṇam. Deyyadhammam asakkaronto hi uttaṇḍulādidosasamannāgataṃ āhāram deti, na sampannam karoti. Puggalam asakkaronto nisīdanaṭṭhānam asammajjitvā yattha tattha vā nisīdāpetvā yam vā tam vā dārakam pesetvā deti. Acittikatvāti na cittiṃ katvā, na pūjetvāti attho. Pūjento hi pūjetabbavatthum citte ṭhapeti, na tato bahi karoti. Cittam vā acchariyam katvā paṭipatti cittikaraṇam sambhāvanakiriyā, tappaṭikkhepato acittikaraṇam asambhāvanakiriyā. Apaviddhanti ucchiṭṭhādichaḍḍanīyadhammam viya avakhittakam. Yo hi chaḍḍetukāmo hutvā roginō sarīre odanādīni majjitvā vammike rogam pakkhipanto viya deti, ayam apaviddham deti nāma. Anāgamanadiṭṭhikoti “addhā imassa dānassa phalam mama āgacchatī”ti evaṃ yassa kammassakatadiṭṭhi atthi, so āgamanadiṭṭhiko. Ayam pana na tādīsoti anāgamanadiṭṭhiko, phalam pāṭikaṅkam hutvā na detīti attho. Tenāha “na kammañca phalañca saddahitvā detī”ti.

Velāmoti ettha mā-saddo paṭisedhavadano. Jātigottarūpabhogādiguṇānam velā mariyādā natthi etasminti velāmo. Atha vā yathāvuttaguṇānam velā mariyādā amati osānam gacchati etasminti velāmo, velam vā mariyādam amati gacchati atikkamatīti velāmo. Tenāha “jātigotta...pe... evaṃladdhanāmo”ti. Dīyatīti dānam, dānavatthu. Tam aggīyati nissajjīyati etthāti dānaggam. Dānam vā gaṇhanti etthāti dānaggam, evaṃ bhattaggam, parivesanaṭṭhānam. Dukūlasandanānīti rajatabhājanādinissite dukūle khīrassa sandanam etesanti dukūlasandanāni. Kaṃsūpadhāraṇānīti rajatamayadobhabhājanāni. Tenāha “rajatamayakhīrapaṭicchakānī”ti. Rajatamayāni khīrapaṭicchakāni khīrapaṭiggahabhājanāni etesanti rajatamayakhīrapaṭicchakāni. Sodheyyāti mahapphalabhāvakaraṇena visodheyya. Mahapphalabhāvappattiyā hi dakkhiṇā visujjhati nāma.

Maggenāgataṃ anivattanasaraṇanti iminā lokuttarasaraṇagamanam dīpeti. Apanetiādinā lokiyasaraṇagamanam vuttam. Saraṇam nāma tiṇṇam ratanānam jīvitapariccāgamayam puñṇam sabbasampattiṃ deti, tasmā mahapphalataranti adhippāyo. Idañca - “sace tvaṃ yathā gahitaṃ saraṇam na bhindissasi, evāham tam māremī”ti yadipi koci tiṇhena satthena jīvitā voropeyya, tathāpi “nevāham buddham na buddhoti, dhammam na dhammoti, saṅgham na saṅghoti vadāmī”ti daḷhataram katvā gahitassa vasena vuttam. Maggenāgataṃ lokuttarasīlam sandhāya vadati. Apanetiādinā pana lokiyasīlam vuttam. Sabbesam sattānam jīvitadānādinihitadāṇatāya sakalalokiyalokuttaraguṇādhiṭṭhānato cassa mahapphalamahānisamsatā veditabbā.

Upasiṅghanamattanti ghāyanamattaṃ. Gaddohanamattanti pāṭhantare godohanamattaṃ kālanti attho. So ca na sakalo godohanakkhaṇo adhippetoti dassetuṃ “gāviyā ekavāraṃ thanaañchanamatta”nti attho vutto. Añchanamattanti ākaḍḍhanamattaṃ. Gāviyā thanaṃ gahetvā ekakhīrabinduduhanakālamattampi gadduhanamattanti vadanti. Ettakampi hi kālaṃ yo vasanagabbhapariveṇavihārūpacāraparicchena vā aparimāṇāsu lokadhātūsu sabbasatte hitapharaṇaṃ mettacittaṃ bhāvetuṃ sakkoti. Idaṃ tato yathāvuttadānādito mahapphalataraṃ.

Velāmasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sīhanādavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sattāvāsavaggo

1. Tiṭṭhānasuttavaṇṇanā

21. Tatiyassa paṭhame amamāti vatthābharaṇapānabhojanādīsupi mamattavirahitā. Apariggahāti itthipariggahena apariggahā. Tesam kira “ayaṃ mayhaṃ bhariyā”ti mamattaṃ na hoti, mātaraṃ vā bhaginiṃ vā disvā chandarāgo na uppajjati. Dhammatāsiddhassa sīlassa ānubhāvena putte diṭṭhamatte eva mātuthanato thaññaṃ paggharati, tena saññāṇena nesaṃ mātari puttassa mātusaññā, mātu ca putte puttasaññā paccupaṭṭhitāti keci.

Apicettha uttarakurukānaṃ puññānubhāvasiddho ayampi viseso veditabbo. Tattha kira tesu tesu padesesu ghananicitapattasañchannasākhāpasākhā kūtāgārasamā manoramā rukkhā tesam manussānaṃ nivesanakiccaṃ sādheti. Yattha sukhaṃ nivasanti, aññepi tattha rukkhā sujātā sabbadāpi pupphitaggaṃ tiṭṭhanti. Jalāsayaṃpi vikasitakamalakuvalayapuṇḍarīkasogandhikādipupphasañchannā sabbakālaṃ paramasugandhaṃ samantato pavāyantaṃ tiṭṭhanti. Sarīrampi tesam atidīghādidosarahitaṃ ārohapariṇāhasampannaṃ jarāya anabhibhūtattā valitapalitādidosavirahitaṃ yāvatāyukaṃ aparikkhīṇajavabalaparakkamasobhameva hutvā tiṭṭhati. Anuṭṭhānaphalūpajīvitāya na ca nesaṃ kasivañijjādivasena āhārapariyeṭṭhivasena dukkhaṃ atthi, tato eva na dāsadāsikammakarādipariggaho atthi, na ca tattha sītuṇhaḍaṃsamakasavātātapasarīsapavālādiparissayo atthi. Yathā nāmettha gimhānaṃ pacchime māse paccūsavelāyaṃ samasītuṇho utu hoti, evameva sabbakālaṃ tattha samasītuṇhova utu hoti, na ca nesaṃ koci upaghāto vihesā vā uppajjati. Akaṭṭhapākimeva sāliṃ akaṇaṃ aṭṭhaṃ suddaṃ sugandhaṃ taṇḍulapphalaṃ paribhuñjanti. Taṃ bhuñjantānaṃ nesaṃ kuṭṭhaṃ, gaṇḍo, kilāso, soso, kāso, sāso, apamāro, jaroti evamādiko na koci rogo uppajjati, na ca te khujjā vā vāmanā vā kāṇā vā kuṇī vā khañjā vā pakkhahatā vā vikalaṅgā vā vikalindriyā vā honti.

Itthiyopi tattha nātidīghā, nātirassā, nātikisā, nātitūlā, nātikālā, naccodātā, sobhaggappattarūpā honti. Tathā hi dīghaṅgulī, tambanakhā, alambathanā, tanumajjhā, puṇṇacandamukhī, visālakkhī, mudugattā, sahitorū, odātadantā, gambhīranābhī, tanujaṅghā, dīghanīlavellitakesī, puthulasussonī, nātilomā, nālomā, subhagā, utusukhasamphassā, saṇhā, sakhilā, sukhasambhāsā, nānābharaṇavibhūsitā vicaranti. Sabbadāpi soḷasavassuddesikā viya honti, purisā ca pañcavīsativassuddesikā viya. Na puttadāresu rajjanti. Ayaṃ tattha dhammatā.

Sattāhikameva ca tattha itthipurisā kāmaratiyā viharanti. Tato vītarāgā viya yathāsakaṃ gacchanti, na tattha idha viya gabbhokkantimūlakaṃ, gabbhapariharaṇamūlakaṃ, vijāyanamūlakaṃ vā dukkhaṃ hoti. Rattakañcukato kañcanapaṭimā viya dārakā mātukucchito amakkhitā eva semhādinā sukheneva nikkhamanti. Ayaṃ tattha dhammatā.

Mātā pana puttāṃ vā dhītaraṃ vā vijāyitvā te vicaraṇakappadesaṃ ṭhapetvā anapekkhā yathāruci gacchati. Tesāṃ tattha sayitānaṃ ye passanti purisā vā itthiyo vā, te attano aṅguliyo upanāmenti. Tesāṃ kammabalena tato khīraṃ pavattati, tena te dārakā yāpenti. Evaṃ pana vaḍḍhentā katipayadivaseheva laddhabalā hutvā dārikā itthiyo upagacchanti, dārakā purise. Kapparukkhato eva ca tesāṃ tattha vatthābharaṇāni nipphajjanti. Nānāviraḡavaṇṇavicittāni hi sukhumāni mudusukhasamphassāni vatthāni tattha tattha kapparukkhesu olambantāni tiṭṭhanti. Nānāvidharasmijālasamujjalavividhavaṇṇaratanavinaddhāni anekavidhamālākammalatākammabhittikammavicittāni sīsūpagagīvūpagahatthūpagakaṭūpagapādūpagāni sovaṇṇamayāni ābharaṇāni kapparukkhato olambanti. Tathā vīṇāmudiṅgapaṇavasammatālasaṅkhavaṃsavetāḷaparivādinīvallakīpabhutikā tūriyabhaṇḍāpi tato tato olambanti. Tattha bahū phalarukkhā kumbhamattāni phalāni phalanti madhurarasāni, yāni paribhuñjitvā te sattāhampi khuppipāsāhi na bādhīyanti.

Najjopi tattha suvisuddhajalā suppatitthā ramaṇīyā akaddamā vālukatalā nātisītā naccuṇhā surabhiḡandhīhi jalajapupphehi sañchannā sabbakālaṃ surabhī vāyantiyo sandanti, na tattha kaṇṭakikā kakkhaḷagacchalatā honti, akaṇṭakā pupphaphalasampannā eva honti, candananāgarukkhā sayameva rasaṃ paggharanti, nahāyitukāmā ca nadititthe ekajjhaṃ vatthābharaṇāni ṭhapetvā nadiṃ otaritvā nhatvā uttiṇṇuttīṇṇā upariṭṭhimaṃ upariṭṭhimaṃ vatthābharaṇaṃ gaṇhanti, na tesāṃ evaṃ hoti “idaṃ mama, idaṃ parassā”ti. Tato eva na tesāṃ koci viggaho vā vivādo vā. Sattāhikā eva ca nesāṃ kāmaratikīlā hoti, tato vītarāgā viya vicaranti. Yattha ca rukke sayitukāmā honti, tattheva sayanaṃ upalabbhati. Mate ca satte disvā na rodanti na socanti. Tañca maṇḍayitvā nikkhipanti. Tāvadeva ca nesāṃ tathārūpā sakuṇā upagantvā mataṃ dīpantaraṃ nenti, tasmā susānaṃ vā asuciṭṭhānaṃ vā tattha natthi, na ca tato matā nirayaṃ vā tiracchānayaṇiṃ vā pettivisaṃsaṃ vā upapajjanti. Dhammatāsiddhassa pañcasīlassa ānubhāvena te devaloke nibbattantīti vadanti. Vassasahassameva ca nesāṃ sabbakālaṃ āyuppamāṇaṃ, sabbametaṃ tesāṃ pañcasīlaṃ viya dhammatāsiddhamevāti.

Tīṭhānasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Taṇhāmūlakasuttavaṇṇanā

23. Tatiye esanatanḡhāti bhogānaṃ pariyesanavasena pavattā taṇhā. Esitatanḡhāti pariyaṭṭhesu bhogesu uppajjamānatanḡhā. Paritassanavasena pariyesati etāyāti pariyesanā, āsayato payogato ca pariyesanā tathāpavatto cittuppādo. Tenāha “taṇhāya sati hotī”ti. Rūpādiārammaṇappaṭilābhoti savatthukānaṃ rūpādiārammaṇānaṃ gavesanavasena paṭilābho. Yaṃ pana apariyaṭṭhaṃyeva labbhati, tampi atthato pariyesanāya laddhameva nāma tathārūpassa kammassa pubbekatattā eva labbhanato. Tenāha “so hi pariyesanāya sati hotī”ti.

Sukhavinicchayanti sukhaṃ visesato nicchinotīti sukhavinicchayo. Sukhaṃ sabhāvato samudayato atthaṅgamato ādīnavato nissaraṇato ca yāthāvato jānitvā pavattaññaṃva sukhavinicchayaṃ. Jaññāti jāneyya. “Subhaṃ sukha”ntiādikaṃ ārammaṇe abhūtākāraṃ vividhaṃ ninnabhāvena cinoti āropetīti vinicchayo, assādānupassanā taṇhā. Diṭṭhiyāpi evameva vinicchayabhāvo veditabbo. Imasmiṃ pana sutte vitakkoyeva āgatoti yojanā. Imasmiṃ pana sutteti sakkapañhasutte. Tattha hi “chando kho, devānaminda, vitakkanidāno”ti āgataṃ. Idhāti imasmiṃ sutte. Vitakkeneva vinicchinantīti etena “vinicchinati etenāti vinicchayo”ti vinicchayasaddassa karaṇasādhanaṃ. Ettakantiādi vinicchayanākāradassanaṃ.

Chandanaṭṭhena chando, evaṃ rañjanaṭṭhena rāgoti chandarāgo. Svāyaṃ anāsevanatāya mando hutvā pavatto idhādhippetoti āha “dubbalarāgassādhivacana”nti. Ajjhosānanti taṇhādiṭṭhivasena abhinivesanaṃ. “Mayhaṃ ida”nti hi taṇhāgāho yebhuyyena attaggāhasannissayova hoti. Tenāha “ahaṃ mamantī”ti. Balavasanniṭṭhānanti ca tesāṃ gāhānaṃ thirabhāvappattimāha. Taṇhādiṭṭhivasena pariggahakaraṇanti ahaṃ mamanti balavasanniṭṭhānavasena abhiniviṭṭhassa attattaniyaggāhavatthuno aññāsādhāraṇaṃ viya katvā pariggahetvā ṭhānaṃ, tathāpavatto lobhasahagatacittuppādo. Attanā pariggahitassa vatthuno yassa vasena parehi sādāhāraṇabhāvassa asahamāno hoti puggalo, so dhammo asahanatā. Evaṃ vacanatthaṃ vadanti niruttinayena. Saddalakkhaṇena pana yassa dhammassa vasena macchariyayogato puggalo maccharo, tassa bhāvo, kammaṃ vā macchariyaṃ, maccharo dhammo. Macchariyassa balavabhāvato ādarena rakkhaṇaṃ ārakkhoti āha “dvāra...pe... suṭṭhu rakkhaṇa”nti.

Attano phalaṃ karotīti karaṇaṃ, yaṃ kiñci kāraṇaṃ. Adhikaṃ karaṇanti adhikaraṇaṃ, visesakāraṇaṃ. Visesakāraṇaṃca bhogānaṃ ārakkhadanḍādānādiatthasambhavassāti vuttaṃ “ārakkhādhikaraṇa”ntiādi. Paraniśedhanatthanti māraṇādinā paresāṃ vibādhanatthaṃ. Ādiyanti etenāti ādānaṃ, danḍassa ādānaṃ danḍādānaṃ, danḍaṃ āharitvā paraviheṭhanacittuppādo. Satthādānēpi eseṇa nayo. Hatthaparāmāsādivasena kāyena katabbo kalaho kāyakalaho. Mammaghaṭṭanādivasena vācāya katabbo kalaho vācākalaho. Virujjhanavasena virūpaṃ gaṇhāti etenāti viggaho. Viruddhaṃ vadati etenāti vivādo. “Tuvaṃ tuva”nti agāravavacanasahacaraṇato tuvaṃtuvaṃ. Sabbepi te tathāpavattadosasahagatā cittuppādā veditabbā. Tenāha bhagavā “aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti”ti.

Taṇhāmūlakasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4-5. Sattāvāsasuttādivaṇṇanā

24-25. Catutthe sattā āvasanti etesūti sattāvāsā, nānattasaññiādibhedā sattanikāyā. Yasmā te te sattanivāsā tappariyāpannānaṃ sattānaṃ tāya eva tappariyāpannatāya ādhāro viya vattabbataṃ arahanti. Samudāyācāro hi avayavassa yathā “rukkhe sākha”ti, tasmā “sattānaṃ āvāsā, vasanaṭṭhānānīti attho”ti vuttaṃ. Suddhāvāsāpi sattāvāsova “na so, bhikkhave, sattāvāso sulabharūpo, yo mayā anāvutthapubbo iminā dīghena addhunā aññatra suddhāvāsehi devehi”ti vacanato. Yadi evaṃ te kasmā idha na gahitāti tattha kāraṇaṃāha “asabbakālikattā”tiādi. Vehapphalā pana catuttheyeva sattāvāse bhajantīti daṭṭhabbaṃ. Pañcamaṃ uttānameva.

Sattāvāsasuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Silāyūpasuttavaṇṇanā

26. Chaṭṭhe pamāṇamajjhima purissa catuvīsataṅguliko hattho kukku, “kakkū”ti tasseva nāmaṃ. Aṭṭha kukkū upari nemassāti aṭṭha hatthā āvāssa upari uggantvā ʒhitā bhavēyyuṃ. Sesamettha uttānameva.

Silāyūpasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Paṭhamaverasuttavaṇṇanā

27. Sattame yatoti yasmiṃ kāle. Ayaṇhi to-saddo dā-saddo viya idha kālavisaṃyo, yadāti vuttaṃ hoti. Bhayāni verāṇīti bhīyate bhayaṃ, bhayena yogā, bhāyitabbena vā bhayaṃ eva verappasavaṭṭhena veranti ca laddhanāmā cetanādayo. Pāṇātipātādayo hi yassa pavattanti, yaṇca uddissa pavattiyanti, ubhayesaṇca verāvahā, tato eva cete bhāyitabbā verasaṇjanakā nāmāti. Sotassa ariyamaggassa ādito pajjanaṃ paṭipatti adhigamo sotāpatti. Tadatthāya tattha paṭiṭṭhitassa ca aṅgāni sotāpattiyaṅgāni. Duvidhaṇhi sotāpattiyaṅgaṃ sotāpattiatthāya ca aṅgaṃ kāraṇaṃ, yaṃ sotāpattimaggappaṭilābhato pubbabhāge sotāpattippaṭilābhāya saṃvattati, “sappurisaṃsevo saddhammassavanaṃ yonisomanasikāro dhammānudhammapaṭipattī”ti evaṃ āgataṃ. Paṭiladdhaguṇassa ca sotāpattiṃ patvā ʒhitassa aṅgaṃ, yaṃ “sotāpannassa aṅga”ntipi vuccati “sotāpanno aṅgiyati ṇāyati etenā”ti katvā, buddhe aveccappasādādīnaṃ etaṃ adhivacanaṃ. Idamidhādhippettaṃ.

Khīṇanirayotiādīsu āyatiṃ tattha anuppajjanatāya khīṇo nirayo mayhati, so ahaṃ khīṇanirayo. Esa nayo sabbattha. Sotāpannoti maggasotaṃ āpanno. Avinipātadhammoti na vinipātasabhāvo. Niyatoti paṭhamamaggasaṅkhātena sammattaniyāmena niyato. Sambodhiparāyaṇoti uparimaggattayasāṅkhāto sambodhi paraṃ ayaṇaṃ mayhanti sohaṃ sambodhiparāyaṇo, sambodhiṃ avassaṃ abhisambujjhanakoti attho.

Pāṇātipātapaccayāti pāṇātipātakammasa karaṇahetu. Bhayaṃ veranti atthato ekaṃ. Veraṃ vuccati virodho, tadeva bhāyitabbato “bhaya”nti vuccati. Taṇca panetaṃ duvidhaṃ hoti - bāhiraṃ, ajjhakkanti. Ekena hi ekassa pitā mārito hoti. So cinteti “etena kira me pitā mārito, ahampi taṃyeva māressāmī”ti nisitaṃ satthaṃ ādāya carati. Yā tassa abbhantare uppannā veracetanā, idaṃ bāhiraṃ veraṃ nāma tassa verassa mūlabhūto verakārapuggalato bahibhāvattā. Yā pana itarassa “ayaṃ kira maṃ māressāmīti carati, ahameva naṃ paṭhamataraṃ māressāmī”ti cetanā uppajjati, idaṃ ajjhakkantaṃ veraṃ nāma. Idaṃ tāva ubhayampi diṭṭhadhammameva. Yā pana taṃ niraye uppannaṃ disvā “etaṃ paharissāmī”ti jalitaṃ ayamuggaraṃ gaṇhantassa nirayapālassa cetanā uppajjati, idamassa samparāyikaṃ bāhiraṃ veraṃ. Yā cassa “ayaṃ niddosaṃ maṃ paharissāmīti āgacchati, ahameva naṃ paṭhamataraṃ paharissāmī”ti cetanā uppajjati, idamassa samparāyikaṃ ajjhantaṃ veraṃ. Yaṃ panetaṃ bāhiraṃ veraṃ, taṃ aṭṭhakathāsu “puggalavera”nti vuccati. Dukkhaṃ domanassanti atthato ekameva. Yathā cettha, evaṃ sesesupi “iminā mama bhaṇḍaṃ haṭṭhaṃ, mayhaṃ dāresu cārittaṃ āpannaṃ, musā vatvā attho bhaggo, surāmadamattena idaṃ nāma kata”ntiādīnaṃ nayena verappavatti veditabbā.

Aveccappasādenāti adhigatena acalappasādena. Ariyakantehīti pañcahi sīlehi. Tāni hi ariyānaṃ kantāni piyāni bhavanti, bhavantaragatāpi ariyā tāni na vijahanti, tasmā “ariyakantānī”ti vuccanti. Sesamettha yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ visuddhimagge anussatiniddese vuttanti veditabbaṃ.

Paṭhamaverasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Āghātavattusuttavaṇṇanā

29. Navame vasati ettha phalaṃ tannimittatāya pavattatīti vatthu, kāraṇanti āha “āghātavattūnī”ti. Kopo nāmāyaṃ yasmiṃ vattusmiṃ uppajjati, na tattha ekavārameva uppajjati, atha kho punapi uppajjatevāti vuttaṃ “bandhatī”ti. Atha vā yo paccayavisesena uppajjamāno āghāto savisaye baddho viya na vigacchatī, punapi uppajjateva. Taṃ sandhāyāha “āghātaṃ bandhatī”ti. Taṃ panassa paccayavasena nibbattanaṃ uppādanamevāti vuttaṃ “uppādetī”ti.

Āghātavattusuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Āghātaṭṭhavinayasuttavaṇṇanā

30. Dasame taṃ kutettha labbhāti ettha tanti kiriyāparāmasanaṃ. Padajjhāhārena ca attho veditabboti “taṃ anattacaraṇaṃ mā ahoṣī”tiādimāha. Kena kāraṇena laddhabbaṃ niratthakabhāvato. Kammassakā hi sattā. Te kassa ruciyā dukkhitā sukhitā vā bhavanti, tasmā kevalaṃ tasmīṃ mayhaṃ anattacaraṇaṃ, taṃ kutettha labbhāti adhippāyo. Atha vā taṃ kopakāraṇaṃ ettha puggale kuto labbhā paramatthato kujjhitabbassa kujjhanakassa ca abhāvato. Saṅkhāramattañhettaṃ, yadidaṃ khandhapañcakaṃ yaṃ “satto”ti vuccati, te saṅkhārā ittarakhaṇikā, kassa ko kujjhatīti attho. Lābhā nāma ke siyūṃ aññatra anattahuppattito.

Āghātaṭṭhavinayasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Anupubbanirodhasuttavaṇṇanā

31. Ekādasame anupubbanirodhāti anupubbena anukkamena pavattetabbanirodhā. Tenāha “anupaṭipāṭinirodhā”ti.

Anupubbanirodhasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sattāvāsavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Mahāvaggo

1. Anupubbavīhārasuttavaṇṇanā

32. Catutthassa paṭhame anupubbato viharitabbāti anupubbavīhārā. Anupaṭipāṭiyāti anukkamena. Samāpajjitabbavīhārāti samāpajjitvā samaṅgino hutvā viharitabbavīhārā.

Anupubbavīhārasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2-3. Anupubbavīhārasamāpattisuttādivaṇṇanā

33-34. Dutiye chātaṃ vuccati taṇhādiṭṭhiyo kāmānaṃ pātabbato tāsāṃ vasena vattanato, tanninnattā natthi etesu chātanti nicchātā. Tenāha “taṇhādiṭṭhicchātāna”ntiādi. Tatiye natthi vattabbaṃ.

Anupubbavīhārasamāpattisuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Gāvīupamāsuttavaṇṇanā

35. Catutthe pabbatacārīnīti pakatiyā pabbate bahulacārīnī. Akhettaññūti agocaraññū. Samādhīparipantānaṃ visodhanānabhiññatāya bālo. Jhānassa paṇaṇabhāvāpādanaveyyattiyassa abhāvena abyatto. Uparijhānassa padaṭṭhānabhāvānavabodhena akhettaññū. Sabbathāpi samāpattikosallābhāvena akusalo. Samādhīnimittassa vā anāsevanāya bālo. Abhāvanāya abyatto. Abahulīkārena akhettaññū. Sammadeva anadhiṭṭhānato akusaloti yojetabbaṃ. Ubhato bhaṭṭhoti ubhayato jhānato bhaṭṭho. So hi appaṇaṇatāya na suppatiṭṭhitatāya saussāhopi vināsato asāmatthiyato ca jhānadvayato parihīno.

Gāvīupamāsuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Jhānasuttavaṇṇanā

36. Pañcame aniccatoti iminā niccappaṭikkhepato tesāṃ aniccatamāha. Tato eva udayavayavantato vipariṇāmato tāvakālikato ca te aniccāti jotitaṃ hoti. Yañhi niccaṃ na hoti, taṃ udayavayaparicchinnajārāya maraṇena cāti dvedhā vipariṇataṃ ittarakkhaṇameva ca hoti. Dukkhatoti na sukhato. Iminā sukhappaṭikkhepato tesāṃ dukkhatamāha. Tato eva ca abhiṇhappaṭipīlanato dukkhavatthuto ca te dukkhāti jotitaṃ hoti. Udayavayavantatāya hi te abhiṇhappaṭipīlanato nīrantaradukkhatāya dukkhasseva ca adhiṭṭhānabhūto. Paccayayāpanīyatāya rogamūlatāya ca rogato. Dukkhatāsūlayogato kilesāsucipaggharato uppādajarābhāṅgehi uddhumātapakkabhijjanato ca gaṇḍato. Pīlājananato antotudanato dunnīharaṇato ca sallato. Avaḍḍhiāvahanato aghavatthuto ca aghato. Aseribhāvajanato ābādhappaṭiṭṭhānatāya ca ābādhato. Avasavattanato avidheyyatāya ca parato. Byādhijarāmarāṇehi palujjanīyatāya palokato. Sāminivāsīkārakavedakaadhiṭṭhāyakavirahato suññato. Attappaṭikkhepaṭṭhena anattato. Rūpādidhammāpi yathā na ettha attā atthīti anattā, evaṃ sayampi attā na hontīti anattā. Tena abyāpārato nirīhato tucchato anattāti dīpitaṃ hoti.

Lakkhaṇattayameva sukhāvabodhanatthaṃ ekādasahi padehi vibhajitvā gahitanti dassetuṃ “yasmā aniccatoti”tiādi vuttaṃ. Antosamāpattiyanti samāpattīnaṃ sahaajātatāya samāpattīnaṃ abbhantare cittaṃ paṭisaṃharatīti tappaṭibaddhachandarāgādīkilesavikkhambhanena vipassanācittaṃ paṭisaṃharati. Tenāha “moceti apanetī”ti. Savanavasenāti “sabbasaṅkhārasamatho”tiādinā savanavasena. Thutivasenāti tattheva thomanāvasena guṇato saṃkittanavasena. Pariyattivasenāti tassa dhammassa pariyāpuṇanavasena. Paññattivasenāti tadatthassa paññāpanavasena. Ārammaṇakaraṇavaseneva upasaṃharati maggacittaṃ, “etaṃ santa”ntiādi pana avadhāraṇanivattitathadassanaṃ. Yathā vipassanā “etaṃ santaṃ etaṃ paṇīta”ntiādinā asaṅkhatāya dhātuyā cittaṃ upasaṃharati, evaṃ maggo nibbānaṃ sacchikiriyābhisamayavasena abhisamento tattha labbhamāne sabbepi visese asammohato paṭivijjhanto tattha cittaṃ upasaṃharati. Tenāha “iminā pana ākārenā”tiādi.

So tattha ðhitoti so adandhavipassako yogī tattha tāya aniccādilakkhaṇattayārammaṇāya vipassanāya ðhito. Sabbasoti sabbattha tassa tassa maggassa adhigamāya nibbattitasamathavipassanāsu. Asakkonto anāgāmī hotīti heṭṭhimamaggāvahāsu eva samathavipassanāya chandarāgaṃ pahāya aggamaggāvahāsu nikantiṃ pariyādātuṃ asakkonto anāgāmitāyameva saṇṭhāti.

Samatikkantattāti samathavasena vipassanāvasena cāti sabbathāpi rūpassa samatikkantattā. Tenāha “ayaṃ hī”tiādi. Anenāti yoginā. Taṃ atikkammāti idaṃ yo paṭhamam pañcavokāraekavokārapariyāpanne dhamme sammadeva sammasitvā te vissajjetvā tato arūpasamāpattiṃ samāpajjitvā arūpadhamme sammasati, taṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāha “idāni arūpaṃ sammasati”ti.

Jhānasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Ānandasuttavaṇṇanā

37. Chaṭṭhe okāsaṃ avasaṃ adhigacchati etenāti okāsādhigamo, maggaphalasukhādhigamāya okāsabhāvato vā okāso, tassa adhigamo okāsādhigamo. Ettha ca dīghanikāyeneva pana suttantadesanāyaṃ paṭhamajjhānaṃ, catutthajjhānaṃ, arahattamaggoti tayo okāsādhigamā āgatā. Tattha paṭhamam jhānaṃ pañca nīvaraṇāni vikkhambhetvā attano okāsaṃ gahetvā tiṭṭhatīti “paṭhamo okāsādhigamo”ti vuttaṃ. Catutthajjhānaṃ pana sukhadukkhaṃ vikkhambhetvā attano okāsaṃ gahetvā tiṭṭhatīti duttiyo okāsādhigamo. Arahattamaggo sabbakilese vikkhambhetvā attano okāsaṃ gahetvā tiṭṭhatīti “tatiyo okāsādhigamo”ti vutto. Idha pana vakkhamānāni tīṇi arūpajjhānāni sandhāya “okāsādhigamo”ti vuttaṃ. Tesameva ca gahaṇe kāraṇaṃ sayameva vakkhati.

Sattānaṃ visuddhiṃ pāpanatthāyāti rāgādīhi malehi abhijjhāvisamalobhādīhi ca upakkilesehi kiliṭṭhacittānaṃ sattānaṃ visuddhipāpanatthāya samatikkamanatthāya. Āyatiṃ anuppajjanañhi idha “samatikkamo”ti vuttaṃ. Atthaṃ gamanatthāyāti kāyikadukkhassa ca cetasadomanassassa cāti imesaṃ dvinnam atthaṅgamāya, nirodhāyāti attho. Nāyati nicchayena kamati nibbānaṃ, taṃ vā nāyati paṭivijjhīyati etenāti nāyo, samucchadabhāvo ariyamaggoti āha “sahavipassanakassa maggassā”ti. Paccakkhakaṇatthāyāti attapaccakkhatāya. Parapaccayena vinā paccakkhakaṇaṇhi “sacchikiriyā”ti vuccati. Asambhinnanti pittasemhādīhi apalibuddhaṃ anupahataṃ.

Rāgānugato samādhi abhinato nāma hoti ārammaṇe abhimukhābhāvena pavattiyā, dosānugato pana apanato apagamanaśasena pavattiyā, tadubhayappaṭikkhepena “na cābhinato na cāpanato”ti vuttanti āha “rāgavasenā”tiādi. Na sasaṅkhāraniggayhavāritagatoti lokiyaajjhānacittāni viya na sasaṅkhārena sappayogena tadaṅgappahānavikkhambhanappahānavasena ca niggahetvā vāretvā ðhito. Kiñcaraḥi kilesānaṃ chinnante uppanno. Tathābhūtaṃ phalasamādhiṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Tenāha “na sasaṅkhārena...pe... chinnante uppanno”ti.

Ānandasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Lokāyatikasuttavaṇṇanā

38. Sattame lokāyatavādakāti āyatiṃ hitaṃ loko na yatati na viruhati etenāti lokāyataṃ, vitaṇḍasatthaṃ. Tañhi ganthaṃ nissāya sattā puññakiriyāya cittampi na uppādentī, taṃ vadantīti lokāyatavādakā.

Daḷhaṃ thiraṃ dhanu etassāti daḷhadhanvā, so eva “daḷhadhammā”ti vutto.
 Paṭisattuvidhamanattthaṃ dhanuṃ gaṇhātīti dhanuggaho. So eva usum saraṃ asati
 khipatīti issāso. Dvisahassathāmaṃti lohādibhāraṃ vahituṃ samatthaṃ
 dvisahassathāmaṃ. Tenāha “dvisahassathāmaṃ nāmā”tiādi. Daṇḍeti dhanudaṇḍe.
 Yāva kaṇḍappamāṇāti dīghato yattakaṃ kaṇḍassa pamāṇaṃ, tattake dhanudaṇḍe
 ukkhittamatte āropitesuyeva jiyādaṇḍesu so ce bhāro pathavito muccati, evaṃ idaṃ
 dvisahassathāmaṃ nāma dhanūti daṭṭhabbaṃ. Uggahitasippoti uggahitadhanusippo.
 Katahatthoti thiratarāṃ lakkhesu avirajjhanasarakkhepo. Īdiso pana tattha vasibhūto
 katahattho nāma hotīti āha “ciṇṇavasibhāvo”ti. Kataṃ rājakulādīsu upecca asanaṃ
 etena so katūpāsanoti āha “rājakulādīsu dassitasippo”ti. Evaṃ katanti evaṃ
 antosusirakaraṇādinā sallahukaṃ kataṃ.

Lokāyaticasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8-9. Devāsurasāṅgāmasuttādivaṇṇanā

39-40. Aṭṭhame abhiyimsūti kadā abhiyimsu? Yadā balavanto ahesuṃ, tadā.
 Tatrāyamanupubbikathā - sakko kira magadharatṭhe macalagāmake magho nāma
 māṇavo hutvā tettiṃsa purise gahetvā kalyāṇakammaṃ karonto satta vatapadāni
 pūretvā tattha kālaṅkato devaloke nibbatti. Taṃ balavakammānubhāvena saparisam
 sesadevatā dasahi ṭhānehi adhigaṇhantaṃ disvā “āgantukadevaputtā āgatā”ti
 nevāsikā gandhapānaṃ sajjayimsu. Sakko sakaparisāya saññaṃ adāsi “mārisā mā
 gandhapānaṃ pivittha, pivanākāramattameva dassethā”ti. Te tathā akaṃsu.
 Nevāsikadevatā suvaṇṇasarakhehi upanītaṃ gandhapānaṃ yāvadattthaṃ pivitvā
 mattā tattha tattha suvaṇṇapathaviyaṃ patitvā sayimsu. Sakko “gaṇhatha
 puttahatāya putte”ti te pādesu gahetvā sinerupāde khipāpesi. Sakkassa puññaṭtejena
 tadanuvattakāpi sabbe tattheva patiṃsu. Te sineruvemajjhakāle saññaṃ labhitvā,
 “tātā, suraṃ na pivimha, suraṃ na pivimhā”ti āhaṃsu. Tato paṭṭhāya asurā nāma
 jātā. Atha nesaṃ kammaṃpaccayautusamuṭṭhānaṃ sinerussa heṭṭhimatale
 dasayojanasahassaṃ asurabhavanaṃ nibbatti. Sakko tesam nivattitvā
 anāgamanattthāya ārakkhaṃ ṭhapesi. Yaṃ sandhāya vuttaṃ -

“Antarā dvinnam ayujjhapurānaṃ,
 Pañcavidhā ṭhapitā abhirakkhā;
 Uruga-karoṭi-payassa ca hārī,
 Madanayutā caturo ca mahattā”ti.

Dve nagarāni hi yuddhena gahetuṃ asakkuṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni
 devanagaraṇca asuranagaraṇca. Yadā hi asurā balavanto honti, atha devehi palāyitvā
 devanagaraṃ pavisitvā dvāre pidahite asurānaṃ satahassampi kiñci kātuṃ na
 sakkoti. Yadā devā balavanto honti, athāsurehi palāyitvā asuranagaraṃ dvāre
 pidahite sakkānaṃ satahassampi kiñci kātuṃ na sakkoti. Iti imāni dve nagarāni
 ayujjhapurāni nāma. Tesam antarā etesu uragādīsu pañcasu ṭhānesu sakkena
 ārakkhā ṭhapitā. Tattha uragasaddena nāgā gahitā. Te hi udae balavanto honti,
 tasmā sinerussa paṭhamālinde etesaṃ ārakkhā. Karoṭisaddena supaṇṇā gahitā.
 Tesam kira karoṭi nāma pānabhajanaṃ, tena taṃ nāmaṃ labhiṃsu, dutiyālinde
 tesam ārakkhā. Payassahārisaddena kumbhaṇḍā gahitā, dānavarakkhasā kira te,
 tatiyālinde tesam ārakkhā. Madanayutasaddena yakkhā gahitā. Visamacārino kira te
 yujjhasonḍā, catutthālinde tesam ārakkhā. Caturo ca mahattāti cattāro mahārājāno

vuttā, pañcamālinde tesam ārakkhā, tasmā yadi asurā kupitāvilacittā devapuram upayanti yujjhitum. Yam girino paṭhamam paribhaṇḍam, tam uragā paṭibāhayanti. Evaṃ sesesu sesā.

Te pana asurā āyuvanṇayasaisariyasampattihi tāvatimsasadisāva, tasmā antarā attānam ajānitvā pāṭaliyā pupphitāya “na idam devanagaram, tattha pāricchattako pupphati, idha pana cittaṭṭālī, jarasakkenāmhākam suram pāyetvā vañcitā, devanagarañca no gahitam, gacchāma, tena saddhim yujjhissāmā”ti hatthiassarathe āruya suvaṇṇarajatamaṇiphalakāni gahetvā yuddhasajjā hutvā asurabheriyo vādentā mahāsamudde udakam dvidhā bhetvā utṭhahanti. Te deve vuṭṭhe vammikamakkhikā vammikam viya sinerum āruhitum ārabhanti. Atha nesam paṭhamam nāgehi saddhim yuddham hoti. Tasmim kho pana yuddhe na kassaci chavi vā cammam vā chijjati, na lohitaṃ uppajjati, kevalam kumārakānam dārumenḍakayuddham viya aññamaññasantāsanamattameva hoti. Koṭṭisatāpi koṭṭisahassāpi nāgā tehi saddhim yujjhitvā te asurapuramyeva pavesetvā nivattanti. Yadā pana asurā balavanto honti, atha nāgā osakkivā dutiye ālinde supaṇṇehi saddhim ekatova hutvā yujjhanti. Esa nayo supaṇṇādīsipi. Yadā pana tāni pañcapi ṭhānāni asurā maddanti, tadā ekato sampiṇḍitānipi tāni pañca balāni osakkanti. Atha cattāro mahārājāno gantvā sakkassa tam pavattiṃ ārocenti. Sakko tesam vacanam sutvā diyaḍḍhayojanasatikam vejayantaratham āruya sayam vā nikkhamati, ekam puttam vā peseti. Yadā devā puna apaccāgamanāya asure jiniṃsu, tadā sakko asure palāpetvā pañcasu ṭhānesu ārakkham datvā vediyapāde vajirahatthā indapaṭimāyo ṭhapesi. Asurā kālena kālam utṭhahitvā paṭimāyo disvā “sakko appamatto tiṭṭhatī”ti tatova nivattanti. Idha pana yadā asurānam jayo ahosi, devānam parājayo, tam sandhāyetam vuttam - “parājita ca, bhikkhave, devā apayimsuyeveva uttarenābhimukhā, abhiyimsu asurā”ti.

Dakkhiṇābhimukhā hutvāti cakkavāḷapabbatābhimukhā hutvā. Asurā kira devehi parājita palāyantā cakkavāḷapabbatābhimukham gantvā cakkavāḷamahāsamuddapiṭṭhiyam rajatapattavaṇṇe vālikāpuline yattha paṇṇakuṭiyo māpetvā isayo vasanti, tattha gantvā isīnam assamapadena gacchantā “sakko imehi saddhim mantetvā amhe nāseti, gaṇhatha puttahatāya putte”ti kupitā assamapade pāṇiyaghaṭacaṅkamanapaṇṇasālādīni viddhamṣenti. Isayo araṇṇato phalāphalam ādāya āgatā disvā puna dukkhena paṭipākatikam karonti, tepi punappunam tatheva parājita gantvā vināseti. Tena vuttam - “parājita ca kho, bhikkhave, asurā apayimsuyeveva dakkhiṇenābhimukhā”ti. Navamam uttānatthameva.

Devāsurasāṅgāmasuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Tapussasuttavaṇṇanā

41. Dasame pakkhandatīti pavisati. Pasīdatīti pasādam abhirucim āpajjati, patiṭṭhāti vimuccatīti attho. Kathāpābhatanti kathāya mūlam. Mūlañhi “pābhata”nti vuccati. Yathāha -

“Appakenapi medhāvī, pābhatena vicakkhaṇo;
Samuṭṭhāpeti attānam, aṇum aggimva sandhama”nti.

Tenevāha “kathāpābhatanti kathāmūla”nti. Vitakkaggahaṇeneva taṃsahacarito vicāropi gahito. Tenevettha bahuvacananiddeso katoti āha “vitakkesūti vitakkavicāresū”ti.

5. Sāmaññavaggo

1-10. Sambādhasuttādivaṇṇanā

42-51. Pañcamassa paṭhame udāyīti tayo therā udāyī nāma kāḷudāyī, lāḷudāyī, mahāudāyīti, idha kāḷudāyī adhippetoti āha “udāyīti kāḷudāyitthero”ti. Sambādheti sampīḷitatanḥāsaṃkilesādinā sauppīḷanatāya paramasambādhe. Ativiya saṅkaraṭṭhānabhūto hi nīvaraṇasambādho adhippeto. Okāsoti jhānassetam nāmaṃ. Nīvaraṇasambādhābhāvena hi jhānam idha “okāso”ti vuttam. Paṭilīnanisabhoti vā paṭilīno hutvā seṭṭho, paṭilīnānam vā seṭṭhoti paṭilīnanisabho. Paṭilīnā nāma pahīnamānā vuccanti mānussayavasena uṇṇatābhāvato. Yathāha “kathaṅca, bhikkhave, bhikkhu paṭilīno hoti? Idha, bhikkhave, bhikkhuno asmimāno pahīno hoti ucchinnamūlo tālāvatthukato anabhāvaṃgato āyatim anuppādadhammo”ti. Sesam sabbattha uttānameva.

Sambādhasuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti manorathapūraṇiyā aṅguttaranikāya-aṭṭhakathāya

Navakanipātavaṇṇanāya anuttānatthadīpanā samattā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 4. The Collection of the Numerical Discourses - Subcommentaries. 09. Subcommentary on the Book of the Nines. 1. The First Fifty Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org